

Пола́зник, Рі́зтво́, Спа́са, Стефа́нє (Щифа́на). Варто зауважити, що бойки для окреслення приблизних часових меж іноді застосовували прийменники у(в), перед, по: *В Спа́сіх, В Здві́зях, Пѐред Їрьом, по Вилі́цідни.*

З-поміж **теонімів** виявлено тільки лексеми *Бог, Богóйко, Бóжейко, Бóжійка, Бóзя* → Бог.

Отож, представлений онімний фрагмент бойківських словників надзвичайно цікавий із лексичного та фонетичного погляду. Пропріальна лексика (поруч із апелятивною) допомагає якісно відтворити типові риси бойківських говірок. Наявність значної кількості антропонімів, топонімів, геортонімів та зоонімів тільки підкреслює їхню важливість у житті бойків.

Список літератури

1. Кміт Ю. Словник бойківського говору. Самбір, 1934. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kmit_Yurii/Slovnyk_boikivskoho_hovoru.pdf
2. Матіїв М. Словник говірок центральної Бойківщини. Київ – Сімферополь: Ната, 2013. 602 с.
4. Онишкевич М. Словник бойківських говірок: у 2 ч. Київ, 1984.

УДК 811.161.2'276.5:355.11 (477.62)

Шульська Наталія,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри соціальних комунікацій,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
nat_sh@ukr.net

ПОЗИВНІ ІМЕНА УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ В АНТРОПОНІМНІЙ СИСТЕМІ МОВИ (НА ПРИКЛАДІ МАТЕРІАЛІВ ЗМІ)

У тезах виявлено й проаналізовано позивні імена в неофіційній комунікації військових, засвідчені в журналістських текстах від початку повномасштабного вторгнення Росії (на матеріалі таких медіа, як «Газета по-українськи», «Конкурент», «Суспільне Новини», «ВолиньPost», «Апостроф TV», «П'ятий.юа» та ін.). Досліджено функційну природу, бойову історію, мотиваційний статус, лексико-семантичну базу й особливості творення,

конотативне забарвлення «других» імен українських бійців. Спостережено, що військові псевдоніми активно функціують у журналістських матеріалах, про що свідчить їхня велика кількість у текстах на воєнну тематику, а також фігурування в заголовках і лідах.

Ключові слова: позивне ім'я, військовий, неофіційна антропонімія, засоби масової інформації.

Після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року давні військові номінації постали в новому ракурсі, адже з'явилася велика кількість нових позивних, інших за національно-ментальним укладом, мотивологією, специфікою творення, номінативною базою, бойовою історією тощо. Мотиваційний характер іменувань такого типу інколи встановити надзвичайно важко, а то й практично неможливо. Адже лише учасники окремої військової структури, у межах якої функціює позивне ім'я, безпосередньо знають причину, час, місце, мотиваційну ознаку. Усім іншим людям, що не мають прямого стосунку до певного військового підрозділу, не є його учасником, мотивувальна природа цього імені практично невідома.

У сучасній лінгвоукраїністиці неофіційний антропонімікон неодноразово був предметом різноаспектного студіювання. У цьому контексті доречно згадати низку праць, присвячених комплексному опису вторинних власних найменувань членів Організації українських націоналістів та учасників Української повстанської армії. Зазначена проблематика потрапила в коло наукових зацікавлень В. В. Німчука [4], М. П. Лесюка [2; 3], Н. М. Павликівської [5; 6] та ін.

Наділення воїнів відповідними позивними іменами чи псевдо – давня українська військова традиція. Наприклад, воєводою Святого Володимира був боярин із прізвиськом *Вовчий Хвіст*; першого гетьмана України князя Дмитра Вишневецького називали *Байдою*, а головнокомандувач УПА Шухевич відомий як *Гур* і *Тарас Чупринка*. Несправжнє, друге ім'я – важлива регалія підпільної військової діяльності в будь-який час. Дослідження архівів псевдонімів діячів ОУН і УПА засвідчили, що одна особа могла використовувати кілька псевдо. Водночас декілька людей, які навіть не знали одне одного, мали одне і те ж неофіційне ім'я.

Військовими позивними можуть бути спеціальні слова, звукові чи цифрові поєднання. Ці імена зазвичай привласнюють посадовим особам, органам управління, вузлам, станціям зв'язку з метою швидкого пізнання в процесі переговорної комунікації. Друга мета послугування такими неофіційними назвами – збереження в таємниці дійсних імен та прізвищ військових із певною професійною ціллю та задля особистої безпеки. Зрозуміло, що під час воєнних операцій учасники повинні чітко координувати дії і тримати зв'язок між собою. Зазвичай для цього використовують радіозв'язок. Саме тому, аби залишатися анонімними, військові називають один одного бойовими позивними. Також неофіційні антропоніми дають для того, аби не витратити час при звертанні до людей з однаковим іменем чи прізвищем.

Із 2014 року, коли Росія вела неоголошену війну на Сході України, у добровольчих батальйонах відбулося схрещення двох антропонімних категорій – військових псевдонімів і позивних, тобто давньої традиції використовувати прізвисько на війні і тактичної необхідності маскування особи під час координації бойових дій під час радіокомунікації. Якраз відтоді термін *позивне ім'я* почали використовувати в значенні універсального військового псевдоніма. Термін *позивний* наявний і в нормативних документах Збройних сил України, де зазначено, що для управління підрозділами і вогнем старше командування призначає єдині орієнтири, сигнали, умовні позначення та позивні, які змінювати категорично заборонено.

Із початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації онімний корпус українських як електронних, так і друкованих ЗМІ активно поповнила така антропонімна категорія, як військові позивні імена. Якщо проаналізувати тег «позивний» через електронні пошукові системи, то натрапимо на велику кількість журналістських матеріалів, у яких є вказівка на позивне ім'я військового, про якого вони пишуть. Методом суцільного обстеження вітчизняних медіа вдалося вилучити понад 100 бойових позивних. Бачимо, що журналісти найчастіше послуговуються такими термінами, як *позивний*, *позивне ім'я*, *бойовий* чи *військовий псевдонім*, рідше використовують назви *псевдо* або *прізвисько*.

Ці антропонімні одиниці не лише трапляються в мові текстів журналістів, часто вони винесені у заголовковий комплекс. До прикладу, наведемо такі назви масмедійних публікацій: «Тренер просив не розвивати “вбивчий” удар»: у волинській теробороні служить **Маленький Біллі** («ВолиньPost», 21.08.2022); Позивний «**Комарик**»: у волинській теробороні служить боєць з інвалідністю («ВолиньPost», 27.07.2022); «Або вбиваєш потвору і виживаєш, або помираєш. Війна, страх, лють і ерекція піхотинця на позивний «**Вікінг**» («Українська правда», 22.07.2022); «Це – війна на знищення», – молодший сержант десятки на позивний **Грифон** про боротьбу з російськими окупантами («Суспільне. Новини», 20.07.2022); Позивний **Кнопа**: «У мене в планах навіть після нашої перемоги залишитися в лавах ЗСУ. Я зрозуміла, що це моє. І як би дивно це не звучало, але війна затягує» («Цензор.нет», 22.08.2022); «Тричі ходив до військкомату проситися на війну», – боєць з позивним «**Батя**» боронить Донеччину («Вчасно», 26.08.2022); Позивний «**Баптист**»: десантник про війну та релігійні переконання («НТА.юа», 08.08.2022); Військовий з Вінниччини із позивним «**Поет**» до війни працював на тракторі, а зараз – водій гранатометного підрозділу («Вінниця. Info», 25.08.2022).

Неодноразово журналісти самі досліджують позивні імена українських бійців, присвячуючи їм цілі матеріали, як-от: «**Волонтер**», «**Грім**», «**Одуванчик**» та інші: історії позивних відомих українців-захисників («П'ятий.юа», 11.07.2022); Таємниця позивного: як українські військові обирають фронтове ім'я («Апостроф.tv», 18.07.2022); Про що говорять позивні («Апостроф.tv», 03.08.2022) тощо. Як бачимо, медійники застосовують

різний спосіб подання позивних імен: одні їх беруть у лапки (найчастіше), інші – ні.

За даними анкетування, яке проводили серед військових, бійці зазвичай самі придумують собі позивні імена. Інколи на війні наділяють «другими» іменами за спеціальними таблицями позивних, які складає військове керівництво.

За мотивувальною природою це антропоніми переважно на честь відомих осіб, регіону чи місця походження, етнічної належності, прізвиська дитинства, відіменні утворення, іменування за родом заняття, професії чи хобі. Чуже авторство здебільшого пов'язують із позивними, які виникли на фоні найрізноманітніших бойових історій [1]. Аналізуючи корпус творення українських військових псевдонімів, спостерігаємо, що такі ознаки, як освіта, мова спілкування, походження не мають суттєвого впливу на формулювання позивних, хоча нерідко вони стають референсом для змістового наповнення неофіційного імені військового. Досліджуючи контент всеукраїнських і регіональних онлайн-ЗМІ, зауважуємо, що формально псевдоніми бійців із різних куточків України, неоднакових за освітнім рівнем чи мовною поведінкою, істотно не різняться, адже серед їхньої лексичної бази трапляються росіянізми, англіцизми, алюзії на американську та радянську попкультури, захоплення відомими людьми з інших країн: письменниками, акторами, спортсменами, політиками, режисерами, художниками тощо. Єдиний параметр, який частково можна виявити, – це гендерний аспект, адже жіночі військові позивні присутні у всіх моделях утворення, окрім бойової історії. Проте це не означає, що особи жіночої статі не беруть участь в активних воєнних діях, але таких позивних у десятки разів менше, ніж чоловічих.

Попри те, що процес творення неофіційного іменника зазвичай спонтанний, за вимогами воєнної традиції позивні повинні відповідати низці критеріїв. Насамперед, в одному колективі ніколи не буває двох однакових позивних, адже це ім'я маскує конкретну особу. Також слово, що лежить в основі позивного імені, повинно звучати чітко, бути коротким, оскільки двослівні найменування трапляються рідше. Щодо маскувальних властивостей, то бачимо, що не всім позивним вони притаманні, адже поодинокі виявляємо випадки, коли бойовим псевдонімом виступає просто прізвище військового чи його скорочений варіант; ім'я чи відіменне утворення, форма по батькові, назва справжньої професії особи. Однак більшість неофіційних іменувань бійців усе ж мають високий рівень маскуваності. Зафіксовані випадки, коли жінки, що беруть участь у воєнних діях, використовують навіть позивні чоловічого роду, аби збити з пантелику противника, як у цьому прикладі: *Навчилася керувати військовим транспортом за два тижні, хвалять посестру з позивним «Хвіст» чоловіки. Вправу повторюють кілька разів, пробуючи підійти до ворога з різних боків. Світлана з позивним «Хвіст» має сучасний погляд, але із задоволенням*

розповідає усім, як вчилася їздити на бронетранспортері («Газета по-українськи», 16.07.2022).

Загалом за функційною природою військовий псевдонімikon має чотири основні типи: *оперативні* (створені під конкретну операцію, яку потім змінюють); *посадові* (закріплені за окремими посадами; вони можуть переходити до інших людей, які цю посаду обіймають); *позиційні* (назви окремих позицій, спостережних пунктів тощо); *гетеронімні* (це імена, які вигадують спеціально для війни) [1]. Посадові, оперативні та позиційні позивні характеризують як ті, що мають статутне використання, адже їх зазвичай придумує вище командування. Гетеронімами ідентифікують себе як самі носії, так і їхні ополчани. Здебільшого цими назвами послуговуються не лише під час комунікації за допомогою радіозв'язку на війні, але їх використовують щоденно у військовому колективі.

Особливість позивних імен військовослужбовців в умовах війни та, що вони переважно засвідчують приховані на рівні масмедійної аудиторії мотиви номінації, які, очевидно, відомі лише у вузькому колі реципієнтів конкретного військового угруповання. Не можемо стверджувати про відсутність причин появи других імен бійців, адже кожне неофіційне найменування завжди має мотиваційну історію. Такі антропонімні одиниці не можуть бути асемантичними, тому, якщо військове прізвисько зберігається, то збережена й тенденція до його семантичного наповнення, бодай приблизного чи узагальненого характеру. Зважаючи на це, установлюємо, що кожне позивне ім'я українського солдата чоловічої чи жіночої статі безперечно має мотиваційну ознаку, яка часто з метою безпеки в сучасних воєнних реаліях невідома віддаленим реципієнтам. Не завжди її відкривають і в журналістських матеріалах, лише в окремих випадках можемо дізнатися не тільки про причину номінації позивним іменем, а також з'ясувати докладну бойову історію його походження. Особливої уваги потребує питання вивчення мотивів номінації позивних іменувань, адже це дозволяє не лише пояснити механізм продукування нових антропонімів у медійному просторі під час війни, що надзвичайно важливо, але й з'ясувати, які мотивувальні особливості відображають самовираження та ідентифікацію бійців, які сьогодні захищають Україну. Адже після завершення війни неофіційні антропоніми можуть утратитися або взагалі вийти з ужитку, хоча військова практика показує, що позивні «живуть» із тими, хто їх отримує, довго, навіть у цивільному житті.

Список літератури

1. Белей Л. Українські позивні – від Байди до Баті. *Uchoose.info*: сайт., 2020. URL: <https://uchoose.info/ukrayinski-pozyvni-vid-bajdy-do-bati/>
2. Лесюк М. П. Псевда вояків Української Повстанської Армії. *Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych / pod red. Zofii Abramowicz, Leonardy Dacewicz : materiały z Międzynarodowej konferencji onomastycznej, (Białystok–Supraśl, 26–27 X 1998 r.)*. Białystok, 1999. С. 177–184.

5. Лесюк М. П. Неофіційний антропонімікон УПА. *Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис*. 2002. № 8. С. 126–139.

6. Німчук В. В. Про українську псевдонімію та криптонімію. *Українська мова*. 2002. 2. С. 30–58.

7. Павликівська Н. М. Псевдоніми учасників національно-визвольних змагань 1929–1950 років ХХ століття: ОУН та УПА. *Лінгвістичні дослідження*. 2012. 33, С. 14–18.

8. Павликівська Н. М. Неофіційний антропонімікон роману Юрія Горліс-Горського «Холодний Яр». *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. № 10(2). С. 251–255.

УДК: 811'255.4'373.2 : 821] (0.072)

Вітяк Юрій,
аспірант, асистент кафедри
української мови та методики її навчання
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
vitiakyurii@tnpu.edu.ua

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ КОМЕНТАР ЯК ПРИЙОМ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ

У тезах розглянуто специфіку відтворення онімів на прикладі детективної містерії «Нехай усі уб'ють Констанс» Рея Бредбері, зокрема фіксації власних назв у межах перекладацького коментаря, що сприяє декодуванню авторського посилу. У дослідницькому фокусі перебуває класифікування метатекстуальних жанрів та видів онімів.

Ключові слова: *оніми, перекладацький коментар, фонові знання, метатекстуальність, жанр, реципієнт, часова дистанція, просторова дистанція, екзистенційна дистанція, адаптація тексту, авторський посил.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження

Простір омастикону художніх текстів постійно перебуває в оптиці лінгвістичних студій. Зважаючи на неперервний процес створення